

МАГИЈСКОМ РЕЧЈУ ПРОТИВ ЗЛА

Мирко Магарашевић, *Бесџирај*, Чигоја штампа, Београд 2021

Створена надахнутим умом и песничким духом великог мајстора, књига песама *Бесџирај*, са изненађујућом сетом и лирском снагом језичке свежине, отвара сасвим нове стране у развоју песничког модернизма у Магарашевићевој и српској поезији, данас. Мало је, верујем, песника, прозних писаца и критичара који никада нису пожелели да су сами написали понешто од оног из сопственог жанра или књижевне врсте, што су само са одушевљењем прочитали. С тим осећањем, дрско преписујем, у својству уводне реченице текућег записа, завршницу пропратне речи Ђорђа Ј. Јанића уз најновију песничку књигу Мирка Магарашевића.

Најбољи зналац и најистрајнији тумач Магарашевићевог песничког опуса вишеструким аналитичким захватима у назначеном огледу логички консеквентно и методолошки кумулативно изводи, и текстолошки потанко поткрепљује, свој синтетички, квалификативно-вредносни завршни суд. Притом Јанић своје тумачење с разлогом организује у форми компаративне анализе нове Магарашевићеве књиге и, њој садржински најсродније, *Варварије* (1988), из које је преузет и један од четири лирска круга *Бесџираја*:

Све оно што *Варварија* у време свог појављивања садржи опомињуће, па чак и визионарски, то нам *Бесџирај* редукутивним исказом и загонетно згуснутим песничким језиком сталних преокрета значења, кроз веома особен модел развијене загонетке и гатке, изриче као горку последицу, болан исход, инфернално наметнуту слуђеност, немоћ и незнање.

Сам појам Бестраг подударан је бар са једним од тзв. значењских поља појма Варварија. У просторном смислу формално неодређен, он је идентичан са одговарајућим поимањем Варварије, што се назире и из појединих исказа епиграфа:

вероватно некаква врло далека недођија – веома забачен крај; област гурнута у заборав из ког повратка нема; дакле, *Бесџирај* је оно што је и бог заборавио; неки безимен простор ком је и Бог рекао „лаку ноћ”.

По среди је, дакле, као и у случају Варварије, представа дата са извесног просвећеног, цивилизацијског становишта: простор који је првенствено изван домашаја основних културноцивилизацијских, поготову вредносних норми. Па ипак, и када је реч о Варварији и о Бестрагу, предочена представа има и сасвим конкретну просторно-временску референцу. Она се не тиче ма којег затуреног планетарног или космичког ареала већ времена и простора на које упућују делови фронтисписа Магарашевићевих књига – године и место издања – језик и опште животно искуство сабрано у том језику. Изузимајући историјску пројекцију на бројним страницама *Варварије*, та представа се у једној и другој Магарашевићевј књизи тиче онога што проистиче из самог песничког увида: нашег национално-балканског поднебља и наше епохе, нашег данас и нашег овде сагледаних са перманентно клизне временске стајне тачке.

Но, Бестраг, као и Варварија, истовремено и првенствено, симболизује духовно хаотично, ментално-социјално изокренуто, морално наказно и егзистенцијално погубно стање. Отуд други песнички циклус нове Магарашевићеве књиге – преузет, као што то и његов наслов сведочи, из *Варварије* – представља изворну поетичку и садржинску парадигму целе књиге. Другим речима, *Бесџирај* је својеврсно проширење преузете целине из раније, већ давне Магарашевићеве књиге, проблематски саображено са споменутом матрицом, а поступком радикално иновирано.

У преузетом циклусу, да се подсетимо, песник у осам детерминативних варијација предочава феномен Варварије и варварског стања као перманентне угрожености („У Варварији сваки час / неки глад и најезд / удара на нас”), преваре, лажи и лицемерја („Кажеш нам једно / мислиш друго / урадиш треће! / Има ли веће среће?! / Пог за свећу / змију за камелеона”), безакоња, отимачине, пљачке („Међу варварима / не можеш једино / да изгубиш оно / чега немаш!”)... Али можда је најкарактеристичније неизоставно враћање злом за добро („Замке”), као што песма „Варварска гаталица” упорно пориче сваку могућност потенцијалног оптимизма („По трованој води броди / по суху заседама ходи / на леђима згрбљеним носи / судбу нашу варварску / кроз чемер / јад и плам”).

У оба нова, оквирна песничка круга *Бесџираја*, првом и трећем, песник нас суочава са бројним варијацијама супротности тријаде добра, лепоте и истине, са живом, активном и актуелном врвежи зла, ругобе и лажи. Ту безнадежност општег стања Магарашевић увиђа углавном у два основна вида. Прво, на плану масовне моралне деградације и задрте вредносне странпутице друштва и национа, над чиме не престаје да се чуди, буни и очајава у свету где „цвета зло од зла веће”, где „под стопалима змије гамижу”, где „крај њега, мене и тебе / промичу мргодна лица / бивших убица”, где „међу ватром и водом / године насуво бројимо”, и друго, Магарашевић с индигнацијом и огорчењем, али с мајсторском пропорцијом између духовног амбијента, појаве и понашања, у више

наврата разobličava лик главног негативног јунака колонијалног менталитета Бестрагије и своје песничке збирке *Бесџирај*. То је онај што је „Обдан шарене лажи ширио / обноћ отрове изливао / на своје све наврнуо / све тумбе преврнуо / чинима мозгове заврнуо” („Ништак”); који је „из Бестрага дошао / чопором безименим / у душу ти зашто / сојем отровним” („Заветовање”); који је „колико изрекао / толико порекао” („Обећано, преварно”); којем се песнички глас обраћа: „Из које си мишје рупе потекао? / Лажни сине, ком се умиљаваш? / Зар кад нам је најгоре / Јављаш се да нам пут / Кроз мрак ти осветљаваш?” („Изгон услужног духа”).

Сервилност, додуше, није својство варварског менталитета, па ни варварског стања у целини, али је евидентно ендемска болест нашег друштвеног и политичког суноврата овога века, у који смо већ подалеко закорачили. А нема сумње да се толико дегутантно, пардон, раскошно зацарила са чисто лукративним мотивима, ма коме била упућена, јачем или слабијем. Насупрот ревности „услужног духа”, има једно *par excellence* варварско својство читавог савременог света једнако на удару критичке оштрице Магарашевићеве песничке речи – апсолутизација хедонизма и садашњости: „Нити прошлост разуме / Нити будућност прозире. // Само је на сад-полици / као црв у јабуци” („На сад-полици”). Из опште слике друштвеног стања издваја се у две-три песме („Питалица несна”, „Упитом на упит”, „Ко смо?”), бар колико њеном оквиру и припада, Сремчев, сатирички интониран, вукадиновски синдром скоројевићске најезде.

Заговорник, тумач и заточник поетике критичког песништва, Мирко Магарашевић јој остаје веран од своје прве до најновије песничке књиге мењајући – наизменично ширећи и сужавајући – референтни оквир надахнућа и стваралачке пажње, као и проседе свога поетског исказа. Користећи у двема првим књигама два различита неоавангардна поступка, у првој се Магарашевић задржава на друштвено-политичком поретку своје тадашње домовине, док се у другој окреће актуелним планетарним приликама у антиутопијској пројекцији. У трећој и четвртој песничкој књизи затичемо га у хоризонту савременог мегалополиса, са веристичко-симболистичким обележјем песничког рукописа. У петој и шестој (*Варварија*) песник Магарашевић поново закорачује у светскоисторијска пространства и културно-цивилизацијске просторе не мењајући битно одлике свога исказа, док се у седмој књизи концентрише на савремене и традицијске косовске теме. А потом, у три маха, оснажује светосавско-доситејску националну вертикалу, да би се, пре неких десетак година, поново огласио у домаћем културном контексту збирком експлицитно критички интонираних одзива на извесне моралистичко-пригодничарске теме. У својој претходној књизи *Пев сирена* (2018) Мирко Магарашевић уноси универзално битан критички преокрет у светскокњижевни топос *лирској хомеризма*. После плејаде најзначајнијих српских критичара

који су за живота пратили Магарашевићево песничко стварање, приложени библиографски коминике оверило је, не тако давно, и десетак данас активних критичарских имена, махом средњег и млађег нараштаја. (– И? – Шта: И? Логично, ништа. Јер смо се, ето, поред Варварије, у међувремену обрели и „у глумом Бестрагу” наше књижевне републике.)

Најзад, „снагу језичке свежине”, коју истиче Ђорђе Ј. Јанић, најновијој Магарашевићевој књизи прибавља укрштај њему одувек својствене кодеровско-костићевске лексичке иначице и кованице (бестраг, најезд, загонет, клетка; нераскрч, невидовац, непромен, незалуд, нећрод), с једне, и ширег репертоара фолклорног говорног жанра, с друге стране. Нема песме у овој књизи да се не јавља у руху питалице, загонетке, набрајалице, брзалице, претње, клетве, бајалице или још које од *ћрилика* са попинског *сјоредној неба*, у којима су језички кристализовани реликти наше архаичне колективне свести о свему и свачему. Понајвише, међутим, сведочанства народних веровања, као и ритуала опирања животним недаћама и пошастима, али и обредних формула подршке обнови и бујању вечног живота, не мање од честих упита пред чудесним, тајновитим и непрозирним.

Захваћен осећањем свеопште варваризације друштвеног, моралног и духовног живота око себе, Магарашевић се, не без горчине, ироније и апсурда, али и са ретким пропламсајима наде („Лековита басма”, „Да сване”, „Треба”, „Басма за нећрод”), саживљава са архаичном стратегијом отпора, препознајући у њој – нашта су, сваки на свој начин, упућивали већ и Павловић и Попа – корен и смисао поезије. Велику живост ритма, уз одржавање дужег даха, Магарашевићевим новим песмама доноси усвајање обрасца брзалице, док им магијски смисао клетве, с подваријантом претње, али најчешће магијска сугестивност говорног облика бајалице, прибавља дигнитет побуне и снагу вербалне енергије назначујући посредно и размере пошаста којој се одлучно супротставила песничка реч.

Мр Марко К. ПАОВИЦА
Самостални истраживач
Беч–Београд–Цибријан
cugrian@gmx.at